

FRÁSÖGN

af vetrarfundu þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu í Vín 23.–24. febrúar 2023.

Vetrarfundur ÖSE-þingsins fór að venju fram í Hofburg-höll í Vínarborg. Helsta umfjöllunarefni vetrarfundarins var staða stríðsins í Úkraínu en á fundardögum var eitt ár liðið frá innrás rússneska hersins. Vetrarfundurinn einkenndist af spennu og deilum vegna þátttöku sendinefndar rússneskra þingmanna. Af hálfu Íslandsdeildar ÖSE-þingsins sóttu fundinn Helga Vala Helgadóttir, varaformaður, og Lilja Rannveig Sigurgeirsdóttir, auk Stígs Stefánssonar, deildarstjóra alþjóðadeildar.

ÖSE-þingið hefur allt frá upphafi innrásar Rússlands í Úkraínu fordæmt hana harðlega sem skýlaust brot á alþjóðalögum sem gangi í berhöggi við grunngildi ÖSE á borð við lýðræði, mannréttindi og réttarríkið. ÖSE-þingið hefur krafist þess að Rússar dragi herlið sitt skilyrðislaust frá Úkraínu og fordæmt voðaverk rússneska hersins gagnvart almennum borgurum og krafist þess að stríðsglæpamenn verði sóttir til saka.

Rússland er aðili að ÖSE og ÖSE-þinginu og á vettvangi þingsins hafa verið skiptar skoðanir um þá aðild í ljósi innrásarinnar. Á ársfundi ÖSE-þingsins í Birmingham í júlí 2022 var ítarlega fjallað um stöðu Rússlands innan ÖSE og ályktaði ársfundurinn um að gerð skyldi breyting á starfsreglum ÖSE-þingsins í þá veru að víkja mætti aðildarríki sem færi með hernaði gegn öðru aðildarríki af þinginu. Þegar tillaga að slíkri breytingu var lögð fyrir haustfund ÖSE-þingsins í Varsjá í nóvember 2022 náðist ekki samstaða um hana og komu tvö megin sjónarmið fram. Annars vegar það að vera Rússlands í ÖSE-þinginu væri móðgun við þingið og drægi úr trúverðugleika þess. Rússland hefði brotið gegn öllum gildum ÖSE og ekki væri stætt á öðru en að vísa Rússlandi af ÖSE-þinginu. Hitt sjónarmiðið var það að mikilvægt væri að halda opnum boðskiptaleiðum við Rússland og eiga vettvang til samræðna þegar Rússland væri tilbúið að bæta ráð sitt og ganga að samningaborði. Þátttaka Rússlands í ÖSE-þinginu væri hvort sem er óvirk enda hefðu fulltrúar rússneska þingsins hvorki sótt ársfundinn í Birmingham né haustfundinn í Varsjá að ákvörðun breskra og pólskra stjórnvalda sem neituðu að veita rússneskum þátttakendum vegabréfsáritanir. Það var hins vegar ekki upp á teningnum á vetrarfundinum í Vín en austurrísk stjórnvöld hafa lagaskyldu til að veita sendinefndum aðildarríkja ÖSE og annarra alþjóðlegra stofnana sem staðsettar eru í Vín vegabréfsáritanir til landsins. Rússneska landsdeildin á ÖSE-þinginu sótti því vetrarfundinn en úkraínska landsdeildin sniðgekk hann og gaf það út að úkraínkir þingmenn mundu ekki sitja í sama sal og talsmenn hins ólöglega árásarstríðs. Það sama gerðu fulltrúar litháíska þingsins. Fulltrúar úkraínska þingsins komu þó til Vínar og tóku þátt í óformlegum fundum og viðburðum á jaðri vetrarfundar ÖSE-þingsins.

Sameiginlegur þingfundur og fundir málefnanefnda ÖSE-þingsins á vetrarfundinum einkenndust af því að þingmenn annarra ríkja en Rússlands kepptust við að fordæma innrás og stríðsglæpi Rússlands harðlega. Margareta Cederfelt, forseti ÖSE-þingsins, hafði fyrir vetrarfundinn gefið það út opinberlega að fyrir að fá að breiða út áróður og lygar í nokkrar mínútur þyrfti sendinefnd Rússlands að borga með því að sitja undir því í fjölda klukkustunda að heyra innrásina fordæmda og að skýrt kæmi í ljós hve einangaðir Rússar eru á alþjóðavettvangi. Fánar Úkraínu voru áberandi í fundarsölum og þegar fulltrúar Rússlands og Belarús tóku til máls á sameiginlega þingfundinum og á fundum málefnanefndanna þriggja gekk stór hluti þátttakenda á dyr.

Á fundi nefndar ÖSE-þingsins um lýðræðis- og mannréttindamál var sérstök umræða um mannréttindabrot á átakasvæðum. Kynntar voru skýrslur sem unnar voru um stríðsglæpi fyrstu fjóra mánuði stríðsins í Úkraínu. Skýrslurnar staðfestu alvarleg brot á alþjóðlegum mannréttindalögum, árásir og morð á óbreyttum borgurum, nauðganir og kynferðisbrot gegn konum og stúlkum, og mannrán og nauðungarflutninga fólks til Rússlands. Ítrekað var rætt um stöðu barna og fullyrt að á annan tug þúsunda úkraínskra barna hefði verið rænt og flutt til Rússlands þar sem hluti þeirra hefði verið nauðungarættleiddur til rússneskra fjölskyldna. Markmiðið væri að slíta börnin frá tungumáli sínu og menningu og rjúfa þar með tengsl þeirra við úkraínsk þjóðerni. Fulltrúar bandarísku sendinefndarinnar undirstrikuðu að þarlend stjórnvöld hefðu lýst framferði Rússlands í Úkraínu þjóðarmorð (e. genocide) og hvöttu þjóðþing aðildarríkja ÖSE-þingsins til að gera slíkt hið sama og tilgreina í því sambandi glæpi rússneska hersins í borginni Mariupol og brottmál barna þaðan. Marc Perrin de Brichambaut, dómari við alþjóða sakamáladómstólinn, sagði framgöngu Rússa í Úkraínu að öllum líkindum stangast á við alþjóðalög, en undir orðum hans gekk rússneska landsdeildin út úr fundarsalnum.

Á sameiginlegum þingfundi 24. febrúar flutti Reinhold Lopatka, sérlegur fulltrúi ÖSE-þingsins til að koma á þinglegum samræðum vegna Úkraínu (e. parliamentary dialogue), skýrslu sína. Hlutverk fulltrúans var að koma á samræðum á milli Úkraínu og Rússlands, eiga þátt í að draga úr spennu og styðja friðsamlega lausn átakanna. Lopatka sagði erfitt að kalla eftir samræðum í sprengjuregni og að líttill árangur væri af starfinu. Þó hefði hann náð að ræða við átakaaðila um mál á borð við fangaskipti, matvælaöryggi og öryggi kjarnorkuvera í Úkraínu.

Í almennri umræðu á þingfundinum var það sameiginlegt stef í máli flestra fulltrúa sem til máls tóku að fordæma innrás Rússlands harðlega, kalla eftir öflugum stuðningi við Úkraínu, krefjast þess að rússneski herinn dragi sig skilyrðislaust frá Úkraínu og að Rússar verði gerðir ábyrgir fyrir stríðsglæpum sínum. Helga Vala Helgadóttir tók þátt í umræðunni á þessum nótum. Hún lagði í ræðu sinni áherslu á að glæpir Rússa væru þjóðarmorð sem yrði að sækja fyrir dómstólum og að rússnesk sendinefnd ætti ekki heima á fundinum. Það væri ekki hægt að ætlast til þess af fulltrúum Úkraínu að þeir sætu í sama sal og iðrunarlausir fulltrúar Rússlands og að það væri skylda ÖSE-þingsins að standa með fórnarlambinu gagnvart árársaðilanum.

Í lok vetrarfundarins kom stjórnarnefnd ÖSE-þingsins saman. Aðalgestur stjórnarnefndarinnar var Svetlana Tsíkhanovskaja, leiðtogi stjórnarandstöðunnar í Belarús. Sendinefnd Belarús gekk af fundinum í mótmælaskyni við gestinn. Í ræðu sinni sagðist Tsíkhanovskaja vonast til að í framtíðinni gætu þingmenn frá Belarús, kosnir í lýðræðislegum og frjálsum kosningum, tekið sæti á ÖSE-þinginu. Mikilvægt væri að ÖSE-þingið styddi almenning í Belarús í baráttu við einræðisstjórn Lúkasjenkós forseta. Tugir þúsunda stjórnarandstæðinga hefðu verið handteknir í Belarús á síðustu árum og mátt sæta pyndingum og slæmri meðferð í fangelsum sem væru þétt setin af pólitískum föngum. Tsíkhanovskaja hvatti ÖSE-þingið til þess að hafa málefni Belarús áfram á dagskrá og fjalla um ástandið þar á komandi ársfundi í Vancouver í júlí nk. Loks sagði Tsíkhanovskaja almenning í Belarús standa heilshugar með Úkraínumönnum og að Lúkasjenkó forseti væri samsekur Pútín, forseta Rússlands, um stríðsglæpi rússneska hersins í Úkraínu.

Frekari upplýsingar um vetrarfund ÖSE-þingsins má finna á www.oscepa.org